

LUNDS
UNIVERSITET

BESLUT

Diarienummer V 2025/320

Datum 2025-04-30

Adressat

Justitiedepartementet

Rektor

Yttrande över remittering av promemorian Hyra anstaltsplatser utomlands (Ds 2025:1)

Ert diarienummer: Ju2025/00311

Lunds universitet har fått möjlighet att yttra sig över rubricerad remiss. Då betänkandet bedöms vara en expertremiss och expertisen finns inom flera verksamheter har universitetet valt att bifoga de yttranden som inkommit från fakulteterna i sin helhet.

Beslut

Beslut att avge de bilagda yttrandena från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten har fattats av undertecknad rektor i närvaro av förvaltningschef Susanne Kristensson efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av administratör Anton Jönsson, Universitetsledningens stab.

Erik Renström

Dokumentet är signerat digitalt, se slutet av dokumentet.

Juridiska fakultetsstyrelsen
Vilhelm Persson, professor
Christoffer Wong, universitetslektor

Remiss: Hyra anstaltsplatser utomlands (Ds 2025:1)

Ju2025/00311

Juridiska fakultetsstyrelsen, som beretts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av professor Vilhelm Persson och universitetslektor Christoffer Wong.

Mot bakgrund av ett kraftigt ökat platsbehov inom Kriminalvården hade utredningen i uppdrag att utreda förutsättningarna för att hyra anstaltsplatser utomlands. I promemorian redovisas hur detta praktiskt skulle kunna genomföras och vilka författningsändringar som är nödvändiga för genomförandet.

Fakultetsstyrelsen lämnar sina synpunkter under följande rubriker: (1) allmänna utgångspunkter, (2) utredningens lagförslag och (3) alternativa åtgärder.

Allmänna utgångspunkter

Fakultetsstyrelsen har utgått från att förhyrning av anstaltsplatser utomlands är tänkt som en tillfällig lösning till ett akut problem. Om tanken i stället hade varit att förhyrning av utländska anstaltsplatser skulle vara ett permanent inslag i den långsiktiga kriminalpolitiken skulle en betydligt mer omfattande utredning ha behövts.

Som framgår av utredningen uppkommer många svåra frågor om anstaltsplatser ska utomlands. Fakultetsstyrelsen delar utredningens grundläggande åsikter att hyra av anstaltsplatser är en lösning som bör

användas i så liten utsträckning som möjligt, att endast anstalter i länder som är medlemmar i EU/EES bör komma i fråga samt att svensk reglering och svensk personal bör användas även utomlands. Utredningen har inte angett någon närmare avgränsning av länder inom EU/EES till vilka placering får ske, dvs. ett område som sträcker sig från Island till Cypern. Det är Fakultetsstyrelsen mening att utgångspunkten ändå måste vara att i första hand hyra platser i länder i Sveriges närområde, även om detta inte nödvändigtvis behöver regleras i lag.

Fakultetsstyrelsen delar utredningens ställningstagande att den dömdes medborgarskap inte ska påverka beslutet att placera vederbörande i en utländsk anstalt. Då förhållandena i de utländska och de svenska anstalterna ska vara likvärdiga skulle medborgarskap ha utgjort en godtycklig faktor för bedömningen och inte vara försvarlig.

Utredningen anser att det inte bör införas någon ny form av verkställighet av fängelsestraff i utländsk anstalt; verkställighetens innehåll bör tvärtom vara likvärdigt utformad oavsett om den genomförs i Sverige eller utomlands. Fakultetsstyrelsen delar utredningens uppfattning i denna principfråga. Enligt utredningen ska vistelse utanför anstalt dock inte vara tillåten när verkställighet sker utomlands. Möjlighet till permission är ett viktigt moment i innehållet av verkställigheten och en total avsaknad av möjlighet att bevilja permission för vistelse innebär att det blir en betydande skillnad mellan verkställighet i Sverige och verkställighet utomlands. Placering utomlands bör därför bara anses lämplig när omständigheterna i övrigt medför att permission ändå inte kan komma i fråga.

Förutom möjlighet till permission bör även möjligheten att ta emot besök vägas in vid beslut om hyra av anstaltsplatser utomlands och om placering i utlandet. En placering i utlandet skulle inte ha ett likvärdigt innehåll som en placering i en anstalt i Sverige om besök praktiskt taget är omöjligt eller är förenade med betydande kostnader

och tidsåtgång; härmed ska hänsyn även tas till värdlandets inresekrav och vistelserestriktioner för besökarna.

Utredningen visar att ett mycket stort antal viktiga frågor behöver regleras i avtalen mellan Sverige och värdlandet. Dessa avtal kommer att ha mycket stor påverkan på hur placeringen utomlands påverkar de intagna. Avtalen behöver därför utformas med stor eftertanke och noggrannhet. Det stora antalet frågor som ska regleras visar också hur komplex situationerna är och att det därför är svårt att förutse alla frågor som kan uppkomma. Fakultetsstyrelsen instämmer i att dessa avtal behöver godkännas av riksdagen.

I detta sammanhang kan också noteras att mottagarländer kan ha invändningar mot att svensk reglering och svensk personal används eller att detta blir kostsamt. Fakultetsstyrelsen utgår från att det i så fall inte kommer att vara möjligt att hyra av anstaltsplatser i just dessa länder.

Enligt utredningen bör Sverige verka för ett gemensamt utnyttjande av platskapacitet inom de nordiska länderna eller EU. Fakultetsstyrelsen anser att verkställighet i princip ska ske på anstalt i domstolslandet med förhyrning av utländska anstaltsplatser endast som en tillfällig lösning till ett akut problem. Av denna anledning bör det fortsatta samarbetet på detta område fokusera i stället på *överförande* av straffverkställighet och verkställighet utanför anstalt.

Utredningens lagförslag

Vid sidan av ovannämnda allmänna utgångpunkter, har Fakultetsstyrelsen även vissa kommentarer till den förslagna lagregleringen.

Generellt sett kan framhållas att svårigheterna att jämkä samman olika länders regelsystem reflekteras i att utredningen framhåller att de byggnader som hyrs "så långt det är möjligt" ska motsvara svenska krav på brandskydd och ventilation (s. 298 ff.). Avseende andra regelområden anges utan reservationer att svensk lag ska tillämpas. Fakultetsstyrelsen befarar emellertid att det kan uppkomma situationer även inom de senare områdena där det kommer att bli praktiskt

nödvändigt att anpassa tillämpningen av de svenska reglerna till de utländska förhållandena.

Nedan kommenteras förslagen till reglering, först avseende brottsbalken, därefter avseende fängelselagen.

Brottsbalken

Fakultetsstyrelsen har ingen erinran mot utredningens förslag att införa en bestämmelse om överklagande av ett beslut av Kriminalvården.

Utredningen har mycket kortfattat berört jurisdiktion över brott som begås under verkställigheten i utlandet. Fakultetsstyrelsen önskar dock att frågan utreds ytterligare eftersom det finns oklarheter på flera punkter. Å ena sidan är det inte givet att handlingar som företas utomlands täcks av de svenska straffrättsliga bestämmelserna, i synnerhet brott inom specialstraffrätten, t.ex. vapenbrott. Å andra sidan finns det gärningar som kan vara brottsliga enligt värdlandets lag, men inte enligt svensk lag, t.ex. rymning. Även beträffande den straffrättsliga jurisdiktionen kan flera alternativa lösningar vara tänkbara, bl.a. att "anse" handlingar som företas utomlands som begångna i Sverige (jfr 2 kap. 1 § brottsbalken), dvs. att i enlighet med flaggprincipen, reglera brott som begåtts i en utländsk anstalt på samma sätt som om brottet förövats på ett svenskt fartyg eller luftfartyg. När svensk straffrättslig jurisdiktion baseras på den aktiva personalitetsprincipen ställs krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 5 § första stycket brottsbalken). Detta krav faller bort i de fall som utpekats i 2 kap. 5 § andra stycket brottsbalken. Det finns anledning att i så fall överväga om kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort för handlingar som begås på den förhärda anstalten i utlandet.

Fängelselagen

Fakultetsstyrelsen tillstyrker i princip utredningens förslag till 2 kap. 2 a § fängelselagen. Det är rimligt att verkställigheten av fängelsestraff inte får inledas i en kriminalvårdsanstalt utomlands. Enligt fakultetsstyrelsen bör även utredas om verkställighet bör kunna avslutas i utlandet, särskilt med tanke på att permission inte är aktuell

vid verkställighet utomlands. Den dömdes återanpassning till samhället bör ha ökad betydelse när tiden för den villkorliga frigivningen närmar sig. Det kan också förväntas att åtgärder behöver vidtas just i Sverige. Därför är det önskvärt att verkställigheten ska återgå till en anstalt i Sverige när en angiven tid återstår av verkställigheten. Fakultetsstyrelsen vill gärna se även en bestämmelse som anger längden för verkställighet på förhyrda anstaltsplatser utomlands. En minimitid kan också föreskrivas, förslagsvis fängelse i fyra månader i likhet med det krav som ställs vid utlämning och överlämnande.

Fakultetsstyrelsen har i övrigt ingen erinran mot de bestämmelser i 2 kap. 2 b och 2 c §§, som undantar vissa kategorier personer från placering utomlands.

Utredningen gör bedömningen att det inte bör införas någon särskild ordning för att ge ersättning för merkostnader till den som besöker en intagen i en anstalt utomlands (jfr 7 kap. fängelselagen).

Fakultetsstyrelsen ifrågasätter om denna bedömning är rimlig. Typiskt sett är utlandsresor dyrare än resor inom Sverige och det är en rimlig utgångspunkt att anhöriga på något sätt ersätts för de ökade kostnaderna. Därför bör ett system för sådan ersättning införas.

I 12 a kap. 1 § berör lagen avbrott när en intagen häktas i värdlandet. Fakultetsstyrelsen har ingen erinran mot att lagförslaget gäller avbrott men vill påminna om behovet som nämnts ovan om ytterligare utredning i frågor rörande straffbestämmelsers tillämpningsområde och jurisdiktion.

Fakultetsstyrelsen har ingen erinran mot utredningens förslag i 14 kap. 1 § om överklagande.

En person som befinner sig i Sverige får utlämnas eller överlämnas till en annan stat för lagföring eller straffverkställighet endast om detta lagligen kan ske i enlighet med lagstiftning på detta område. En person som överförs till en annan stat för att avtjäna straffet i en förhyrd anstaltsplats bör således inte kunna lagföras eller straffas i denna stat för ett brott som vederbörande har begått innan han eller

hon överförs dit. En förutsättning för överförande av en person till en förhållningsplats utomlands är därför att värdlandet avstår från att vidta lagförings- eller verkställighetsåtgärder med anledning av gärningen som den överförde förövats före överförandet. Den svenska lagstiftningen om verkställighet utomlands ska innehålla en bestämmelse med innebörden att verkställighet i en förhållningsanstaltsplats utomlands inte får meddelas om värdlandet inte lämnar garantier att avstå från åtgärder som nämnts ovan.

Alternativa åtgärder

Som ovan framgått finns en hel del omständigheter som försvårar eller fördröjer hyra anstaltsplatser utomlands. Fakultetsstyrelsen vill mot den bakgrunden peka på att det finns alternativa lösningar.

- Intensiv övervakning med elektronisk kontroll kan användas i en högre utsträckning än idag som ett sätt att avtjäna ett fängelsestraff.
- Det kan införas en möjlighet att ansöka om villkorlig frigivning innan två tredje delar av straffet har avtjänats. Till skillnad från den obligatoriska frigivningen enligt 26 kap. 6 § brottsbalken bör den villkorliga frigivningen i förtid ske endast efter en individuell bedömning i varje fall.
- Redan idag sker överförande av straffverkställighet till andra länder och denna form av internationellt samarbete på straffrättens område har ökat i omfattning under de senaste åren. Till skillnad från verkställighet i en förhållningsanstalt utomlands innebär det att ansvar för straffverkställighet, efter överförandet, ligger hos den stat som tar emot den dömden. Som utredningen mycket riktigt har konstaterat är det uttalade syftet med överförande av straffverkställighet att underlätta den dömdes återanpassning till samhället efter frigivning; med andra ord har överförande ett helt annat syfte än förhållning. Utredningen menar att lagstiftningen inte bör ändras för att möjliggöra platsbrist som skäl för överförande. Fakultetsstyrelsen delar utredningens utgångspunkter. Inte desto mindre anser fakultetsstyrelsen att Kriminalvården kan

verka för en ökad användning av överförande inom ramen för den befintliga verksamheten. Det är inte fråga om att använda lagstiftningen om överförande av straffverkställighet för att avhjälpa problem orsakats av platsbrist; överförande ska alltså ske endast om detta är möjligt enligt nu gällande lagstiftning. Men på så sätt bidrar överförande till att minska problemet med platsbrist och därmed behovet av förhyrning av anstaltsplatser.

Ingen av de åtgärder som exemplifieras ovan kommer ensam att kunna lösa problemet med platsbristen i Sverige, men den kumulativa effekten av åtgärderna kan ändå bidra till att det akuta behovet avtar. Åtgärderna kan också vara tidsbegränsade, på samma sätt som förhyrning av anstaltsplatser utomlands, som en tillfällig lösning.

Enligt delegation

Vilhelm Persson

Christoffer Wong

Dekan

Yttrande för remissen: Hyra anstaltsplatser utomlands (Ds 2025:1)

Ju2025/00311

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerade remiss, avger följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av Lupita Svensson, docent i socialt arbete vid Socialhögskolan, Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Sammanfattning

Samhällsvetenskapliga fakulteten är huvudsakligen positiv till att pröva förslaget att hyra anstaltsplatser utomlands, men rekommenderar tydligare riktlinjer och noggrann analys av tidigare internationella erfarenheter, särskilt Norges erfarenheter med "Norgerhaven" med avseende på etiska och praktiska konsekvenser för de intagna. Dessutom vill vi framhålla att ett tydligt socialt perspektiv måste genomsyra förslaget för att säkerställa en hållbar och rättssäker kriminalvård.

Nya undersökningar/bakgrundsinformation

Överbeläggning inom Kriminalvården är ett allvarligt problem. Det finns en kontinuerlig strävan att förena samhällsskydd, rättssäkerhet samt rehabilitering inom anstaltsvistelsen. Samhällsvetenskapliga fakulteten noterar att förslaget i Ds 2025:1 fokuserar på praktiska, ekonomiska och juridiska aspekter av att hyra anstaltsplatser utomlands, men att effekterna för socialtjänstens medverkan och socialt arbete i vissa avseenden kan behöva förtydligas.

Vi noterar att promemorian inkluderar erfarenheter från Belgien och Norge (Ds 2025:1 kap. 4). Forskare från Socialhögskolan, har samarbetat med kollegor från Holland, Belgien och Norge som bland annat utvärderat uthyrningen av fängelseplatser till först Belgien och sedan Norge. Dessa erfarenheter indikerar etiska och praktiska problem, såsom bristande information till intagna och kommunikationsproblem med lokal personal. Samhällsvetenskapliga fakulteten vill betona vikten av att analysera Norges erfarenhet angående det avslutade avtalet med Holland för att undvika liknande problem framöver.

Avsnitt "21.4 Socialtjänstens ansvar"

Samhällsvetenskapliga fakulteten vill framhålla att förslaget klargör kommunens ansvar enligt socialtjänstlagen (SoL), vilket är positivt för kontinuiteten i stödet. Samtidigt vill vi lyfta fram betydande risker med genomförandet av stödet när intagna befinner sig utomlands, såsom svårigheter med samordning av behandlingsprogram och vårdinsatser. Exempelvis försvåras kontakten med socialsekreterare, vilket kan påverka kvaliteten på uppföljning och planering inför frigivning negativt. En annan oroande faktor gäller barnperspektivet, och hur det säkerställs vid begränsade möjligheter för familjebesök på grund av avstånd, samt språk- och kulturbarriärer. Samhällsvetenskapliga fakulteten betonar därför vikten av detaljerade riktlinjer för samverkan mellan Kriminalvården och socialtjänsten, för att säkerställa stödet till intagna och deras familjer.

Avsnitt "7. Bemanning och rättssäkerhet"

Förslaget framhåller att svensk personal och svensk lagstiftning ska säkerställa rättssäkerheten, vilket är positivt. Dock, vill vi uppmärksamma att risken är stor för att språk- och kulturbarriärer uppstår vid interaktionen mellan intagna och lokal personal, särskilt om personalens utbildningsnivå och kompetens inte motsvarar svenska standarder. Detta kan påverka kvaliteten på bemötandet, leda till missförstånd och potentiellt äventyra intagnas rättssäkerhet och behandling.

Avsnitt "10 och 21.4 Rehabilitering och återanpassning"

Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig bakom att förslaget potentiellt kan bidra till bättre rehabiliteringsförhållanden genom minskad trängsel i svenska anstalter, och möjligheter till bättre samordning med frivården. Det finns dock betydande risker med att placera intagna långt ifrån sina sociala nätverk och centrala samhällsaktörer som psykiatri, missbruksvård, och arbetsförmedling. Vi vill därför synliggöra att ett sådant avstånd kan skapa barriärer som försvårar en sammanhållen rehabiliteringsprocess, och negativt påverka möjligheterna för en effektiv och framgångsrik återanpassning i samhället.